

Mo Jen

ŽABE

S kineskog prevela
Ana Jovanović

■ Laguna ■

Naslov originala

莫言
蛙

Copyright © 2009, Mo Yan. All rights reserved.
Translation Copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

SADRŽAJ

Prvi deo	7
Drugi deo	121
Treći deo	223
Četvrti deo	269
Peti deo	411
ŽABE. Drama u devet činova	415
Mo Jen: <i>Začulo se kreketanje žaba</i>	505
Mirjana Pavlović: <i>Sjaj i beda kineskog naroda</i>	509

PRVI DEO

Poštovani gospodine Sugitani,

Skoro je mesec dana prošlo od našeg rastanka, a ja se i dalje živo sećam celodnevnih druženja s vama za vreme vašeg boravka u mom zavičaju. Duboko nas je dirnulo to što ste se, uprkos poodmaklim godinama i slabom zdravlju, zaputili daleko preko mora i došli u ovu našu zaostalu zabit, da sa mnom i mojim zemljacima, zaljubljenicima u književnost, popričate o njoj. Tekst sačinjen na osnovu zvučnog snimka vašeg opširnog predavanja na temu „Književnost i život“, koje ste održali drugog dana Praznika proleća u svečanoj sali lokalnog hotela, nameravali smo da objavimo u internom časopisu Udruženja književnoumetničkih stvaralaca našeg okruga, koji nosi naziv Kreketanje, naravno ukoliko se vi s tim složite. Tako bismo svima onima koji toga dana nisu mogli da dođu da vas čuju omogućili da od vas nešto nauče i uživaju u lepoti vašeg jezičkog stila.

U posetu mojoj tetki, koja je više od pola veka radila kao ginekolog, poveo sam vas ujutro, na sam dan Praznika proleća. Verujem da je ona, uprkos tome što je zbog veoma brzog govora i izraženog seoskog naglaska možda niste mogli u potpunosti razumeti, ipak ostavila dubok utisak na vas, jer ste je na predavanju koje ste održali drugog dana Praznika proleća više puta naveli kao primer kojim ste nam pojasnili vaše stavove o književnosti. Rekli ste da je u vašim mislima već stvorena

slika doktorke koja na biciklu leti preko zaleđene reke; lik doktorke koja, podvijenih nogavica, s lekarskom torbom na leđima i kišobranom u ruci, gura napred boreći se s gomilama žaba; slika lekarke s rukavima isprskanim krvlju koja se gromoglasno smeje držeći u ruci novorođenče; slika lekarke u neprikladnoj odeći, lica zgrčenog od brige, sa cigaretom koja visi sa usana... Kažete da su vam te slike katkad iskrsavale kao celina, a katkad razdvojeno, poput pojedinačnih statua iz zbirke predstava jednog te istog lika. Ubeđivali ste ljubitelje književnosti iz našeg okruga da bi na temu moje tetke mogli napisati dirljiva dela: romane, poeziju ili drame. Vaš podsticaj je, gospodine, razgalio stvaralački entuzijazam, pa svi požuriše da se u tome oprobaju. Jedan moj prijatelj po peru iz Centra za kulturu već se prihvatio pisanja romana o seoskom ginekologu. Kako ne želim da s njim oko toga lomim koplja, rešio sam da, ipak, njemu prepustim pisanje tog romana, bez obzira na to što sam ja daleko više od njega upoznat s tetkinim delima. Ono što bih ja želeo, gospodine, jeste da napišem dramu koja bi se bavila tetkinim životom. Toga sam iznenada postao svestan, naveče, drugog dana Praznika proleća, dok sam, sedeći uz vas na ivici kanga* u mojoj kući, s puno pažnje slušao kako na vama svojstven način i s puno detalja analizirate Sartrove drame i veličate ih! Ja želim da pišem, želim da napišem vrhunske komade poput Muva i Prljavih ruku, želim da se hrabro i energično otisnem na put koji će od mene načiniti vrhunskog pisca dramskih komada. Prihvatio sam vaš savet da se ne žurim, da budem istrajan i strpljiv, kao žaba koja uporno sedi na listu lokvanja čekajući insekte; i da onda, kada

* Kang: krevet u tradicionalnom stilu na kome se spavalo, sedelo, ali i obedovalo, najčešće sažidan od cigala ili zemlje, sa šupljinom za ognjište u unutrašnjosti koje bi se u zimu ložilo. (Prim. prev.)

sve osmislim i latim se pera, budem brz kô što je i ona kad u jednom munjevitom skoku uhvati svoju žrtvu.

Na aerodromu u Čingdaou, pre ukrcajanja u avion, rekli ste mi da biste voleli da vam tetkinu priču ispričam u formi pisma. Pompezne fraze kao što su „neukrotiva bujica“ ili „nesputani usponi i padovi“ bile bi prikladne za opis tetkinog života čak i sada, pre njegovog kraja. Kako priča o njoj ima mnogo, nisam siguran koliko će to pismo biti dugo, pa vas zato molim da mi oprostite i dozvolite da naškrabam sve ono čega se setim, ma koliko to dugo bilo. Iako je pisanje pisma olovkom na papiru u ovo doba kompjutera postalo u neku ruku luksuz, ono je istovremeno i zadovoljstvo, pa se nadam da ćete i vi, čitajući ga, osetiti tu arhaičnu draž.

Usput želim da vam prenesem nešto što mi je otac preko telefona rekao: dvadeset i petog dana prvog meseca po lunarnom kalendaru na onoj staroj šljivi, za koju ste, zbog njenog čudnovatog izgleda, rekli da „puca od talenta“, razbuktili su se crveni cvetovi. Mnogo je ljudi došlo da uživa u njima, među njima i moja tetka. Otac kaže da je toga dana sneg bio gust poput paperjaste koprane, i da se ljudima bistrilo u glavi čim bi udahnuili miris šljivinog cveta što se širio među snežnim pahuljama.

Vaš učenik Punoglavac
Peking, 21. mart 2002. godine.

1.

U mom je kraju, gospodine, ranije postojao običaj da se detetu, po rođenju, nadene ime po nekom od delova tela ili čovekovih unutrašnjih organa, kao, na primer, Čen Nosonja, Džao Okati, Vu Debelocrevan, Sun Ramenko... Kako je i zašto taj običaj nastao, ja nisam detaljno proučavao, ali pretpostavljam da je tome kumovalo verovanje da „oni s prostijim imenima duže žive“, mada može biti i da se razvio iz ubeđenja majki da je dete deo njihovog sopstvenog mesa. Danas je taj običaj prevaziđen, jer nema tog mladog roditelja koji bi pozeleo da svome detetu nadene neko do te mere bizarno ime. U današnje vreme, deca iz mog kraja nose jedinstvena imena skovana s ukusom, nalik junacima hongkonških, tajvanskih, pa čak i japanskih i korejskih serija. Čak su i mnogi od onih koji su svojevremeno imenovani po nekom od delova tela, svoja imena zamenili prefinjenijim. Ima, naravno, i onih koji to nisu učinili, kao što su, na primer, Čen Uška ili Čen Obrvka.

Uškin i Obrvkin otac bio je Čen Nosonja, moj drug iz osnovne škole i prijatelj iz detinjstva. U osnovnu školu Dajanglan krenuli smo u jesen 1960. godine. Kako su to bile gladne godine, ja se iz tog perioda uglavnom najjasnije sećam samo onih priča koje su imale veze s hranom. Jedna od njih bila je, na primer, i ona koju sam ranije već pričao. Priča o tome kako smo jeli uglj. Mnogi su bili ubeđeni da sam ja tu priču izmislio, ali se ja mogu zakleti imenom svoje tetke da to nije bila izmišljotina, već neporeciva istina.

Bili su to blistavi komadi izuzetno kvalitetnog uglja iz rudnika Lungkou, na čijim se presecima čovek mogao ogledati. Nikada više u svom životu nisam imao prilike da vidim uglj koji se tako caklio. Tu tonu uglja je iz sedišta našeg okruga na konjskoj zaprezi doteglio seoski prevoznik Vang Stopalko, čovek četvrtaste glave i nabreklog vrata, koji je mucao, pa bi mu se oči užagrole a lice zacrvenelo od naprezanja kad god bi nešto trebalo da izusti. Njegov sin Vang Džigeran i ćerka Vang Žučka, dvojajčani blizanci, bili su moji školski drugovi. I dok je Vang Džigeran bio kršan rastom, Vang Žučka je bila palčica koja nikada nije uspela da poraste. Ružnije rečeno, bila je kepec. Pričalo se da je Vang Žučka bila tako malecna zato što je Vang Džigeran još u majčinoj utrobi svu hranu prigrabio za sebe. Istovar uglja poklopio se baš s popodnevnim završetkom nastave, pa su se svi, sa školskim torbama na leđima, okupili da gledaju šta se tu dešava. Vang Stopalko je velikom lopatom zgrtao uglj i s kola ga bacao na zemlju. Komadi uglja su uz tupe udarce padali jedni preko drugih. Vrat Vanga Stopalka se orosio znojem, pa je on razvezao komad plave tkanine s pojasa i njome ga obrisao. Otirući znoj spazio je sina, Vang Džigerana, i ćerku, Vang Žučku, i istog časa počeo da ih grdi: „Brišite kući da kosite!“ Vang Žučka se smesta okrenula i potrčala – bilo je simpatično

gledati je kako se, kao neko tek prohodalo dete, zanosi dok trči, kao da nije u stanju da uspostavi ravnotežu – Vang Džigeran se pak samo malo povukao, ali nije otišao. Vang Džigeran se dičio zanimanjem svog oca. Današnji osnovci, sve i da su im očevi piloti, ne mogu da osete ponos kakav je on osećao. Konjska zaprega, ej! Konjska zaprega za čijim se točkovima, kad se bučno zakotrljaju drumom, dizao oblak prašine! Kolsku rudu vukao je jedan penzionisani vojni konj koji je nekada teglio artiljerijske granate. Za njega se verovalo da se istakao na bojnopolju, o čemu može da posvedoči žig koji je imao na turu. Ispred njega, privezan dugim užetom, išao je mužjak mule prgave naravi. Taj je bio sklon da te u tren oka ritne kopitom, a bogami je znao i da ugrize. Premda čudljive prirode, bio je začuđujuće snažan i izrazito brz. Jedini koji je njega mogao da obuzda bio je Vang Stopalko. Iako su mu mnogi seljani zavideli na profesiji kojom se bavio, svi do jednog bi se razbežali čim bi ugledali tu mulu. Ta mula je ugrizla već dvoje mališana: prvi je bio Juen Licanov sin Juen Obrazan, a druga Vang Žučka. Jedanput se ona, dok je zaprega bila parkirana ispred kuće, zaigrala ispred mule, pa joj je glava završila u njenim ustima. Prema Vang Stopalku smo svi gajili strahopoštovanje, jer je to bio čovek od svojih metar i devedeset, razbacanih ramena i snažan kao bik, koji je mogao golim rukama da zgrabi kameni valjak od stotinu kila i u jednom cugu ga podigne iznad glave. Ono čemu smo se posebno divili bio je njegov svemoćni bič. Kad je ta luda mula ugrizla Juen Obrazana za glavu, on je povukao kočnice zaprege, pa je stao u raskorak, objumivši rudu nogama, zavitlao bičem i počeo da je šiba po zadnjici. Pri svakom udarcu, bič bi jasno zapalacao ostavljajući za sobom krvavi trag. Blesava kakva je bila, mula se isprva ritala zadnjim nogama, ali je nedugo zatim cela zadrhtala i prednjim nogama

savijenim u kolenima pala na zemlju, pa je tako, nisko spuštene glave i muljajući prašinu u ustima, trpela udarce po izdignutoj zadnjici. Juen Obrazanov otac Juen Lican je na kraju bio taj koji je rekao: „Mani je, Stari Vanže!“ I tako je Vang Stopalko ozlojeđeno prestao. Nije mu bilo druge do da ga poslušša, jer je Juen Lican bio sekretar partijskog ogranka i najviši funkcioner u selu. Kad je luda mula ugrizla Vang Žučku, svi smo se ponovo ponadali dobroj predstavi, ali je Vang Stopalko tada nijednom nije ošinuo. S gomile pokraj puta zgrabio je šaku kreča, posuo je po Žučkinjoj glavi, a zatim ju je odneo u kuću. Mulu nije udario, ali je zato ženu zviznuo bičem, a Vang Džigerana šutnuo. Svi smo mi diskutovali o toj braonkastoj muli ukazujući na ovo ili ono. Bila je to isušena vreća kostiju s udubljenjima iznad očiju u koje se moglo smestiti kokošje jaje i setnog pogleda, kao da će u svakom trenutku da zaplače. Nikako nismo mogli da pojмимо kako jedna do te mere ispijena mula može da spregne toliku snagu. I dok smo joj se mi, tako diskutujući, primicali, Vang Stopalko je prestao s lopatanjem, pa nas je gledao žestokim i napregnutim pogledom, tako da smo svi u strahu ustuknuli. Gomila uglja ispred školske menze postepeno je rasla, dok je ona na kolima bivala sve manja i manja. Osetivši neki čudnovati miris, mi smo, kao po komandi, mrdali nozdrvama. Taj je miris čas podsećao na miris zapaljene smole, čas na miris pečenog krompira. Vođeni čulom mirisa, naši se pogledi zaustaviše na gomili blistavog uglja. Vang Stopalko je poterao konja i mulu, i zaprežna kola napustiše školsko dvorište. Mi, međutim, nismo kao ranije potrčali za kolima, niti smo iz čistog zadovoljstva skakali na njih, uprkos opasnosti da dobijemo bičem po glavi, već smo se, pogleda prikovanih za onu gomilu uglja, mic po mic, kretali ka njoj. Kuvar u menzi stari Vang nam se, klateći se, primakao s dve

kofe vode u rukama. Njegova ćerka Vang Plemenita, takođe naša drugarica iz škole, koja će kasnije postati moja supruga, bila je jedna od retkih mališana u to vreme koji imena nisu dobili po delovima tela i to zato što je kuvar, stari Vang, bio učen čovek. On je svojevremeno bio upravnik farme narodne komune, ali je kasnije otpušten iz državne službe, zato što je rekao nešto što nije trebalo, i tako se vratio nazad u zavičaj. Stari Vang nas je podozrivo posmatrao. Možda je pomislio da se spremamo da uletimo u menzu i otmemo mu hranu? Zato reče: „Sikter! Derani nijedni! Šta tražite ovde? Vucite se kući, pa od majke tražite sisu!“ Mi smo, naravno, čuli njegove reči, čak smo i razmotrili taj njegov predlog, iako je on nesumnjivo bio samo grdnja. Kako bismo mi, deca od sedam-osam godina, mogli i dalje da sisamo? A čak i da je tako nešto bilo moguće, otkud bi one naše poluizgladnele majke u svojim, za rebra zalepljenim grudima, imale mleka da nas nahrane? Niko se, međutim, nije upustio u raspravu sa starim Vangom. Stajali smo ispred gomile uglja, spuštenih glava i presamićeni u struku, nalik ljubiteljima geologije koji su otkrili čudnovatu rudu, mrdali smo nozdrvama poput kerova koji po smetlištu tragaju za hranom. Kad već stigoh dovde, želeo bih, pre svega, da se zahvalim Čenu Nosonji, a potom i Vang Žučki. Čen Nosonja je prvi podigao jedan komad uglja, prineo ga nosu da ga omiriše i nabrao obrve kao da razmišlja o nekom važnom problemu. Taj njegov glomazni i krivi nos bio je predmet naših zadirkivanja. Razmišljao je par trenutaka, a zatim iz sve snage tresnuo taj komad koji je držao u rukama o drugi, poveći. Uporedo s tupim udarcem, komad uglja se rasprsnuo i nas je zapahnuo snažan miris. On podiže jedno parčence, a isto to učini i Žučka. On ga liznu, pa ga proba i kolutajući očima pogleda u nas. Oponašajući ga i ona liznu komadić uglja i pogleda u

nas. Zatim njih dvoje razmeniše poglede, nasmejaše se, a onda, kao po nekom nemom dogovoru, veoma pažljivo, sekutićima otkinuše jedan komadić, pa počеше da ga žvaću, a zatim još jedan, koji su energično muljali. Njihova lica blistala su od uzbuđenja. Na pocrvenelom nosu Čena Nosonje skupile su se graške znoja, dok je nos Vang Žučke bio crn i u celosti umrljan ugljenom prašinom. Mi smo, kao omađijani, osluškivali zvukove koje su ispuštali žvaćući ugalj. U čudu smo ih posmatrali i kada su ga progutali. Jer oni su taj ugalj i progutali. On tihim glasom prozbori: „Drugari, ukusno je!“ Ona piskavim glasom uzviknu: „Bato, bre, šta čekaš, što ne uzmeš!“ On ponovo zgrabi parče uglja i poče da ga žvaće, još energičnije no ranije, dok ona svojom tanušnom rukom izabra jedno veliko parče i pruži ga Vang Džigeranu. Sledeći njihov primer, i mi počesmo da razbijamo komade uglja. Uzimali smo ih, pa bismo ih prvo probali otkidajući komadiće prednjim zubima, oprobavajući njihov ukus. Bili su ukusni, uprkos zrcima peska u ustima. U svojoj nesebičnosti, Čen Nosonja podiže jedan komad uglja, pa nam reče: „Drugari, ove jedite, ovi su ukusniji.“ Pokazivao je na one poluprovodne, bledožute linije poput ćilibara: „Ovi sa smolom su ukusniji.“ Kako smo mi već imali časove poznavanja prirode, znali smo da je ugalj nastao pre mnogo vekova od šuma zatrpanih u zemljinoj kori. Predmet poznavanja prirode predavao nam je direktor škole Zlatna Batina Vu. Mi niti smo verovali direktoru, niti smo verovali onome što je u udžbeniku pisalo, jer kako je moguće da se šume, koje su zelene boje, pretvore u ugalj koji je crn? To što je direktor govorio, kao i ono što je u udžbeniku pisalo, mi smo smatrali lupetanjem. Videvši smolu u komadima uglja, mi smo najzad shvatili da nas ni direktor, a ni udžbenik nisu obmanuli. Skoro svi iz našeg razreda smo bili tu, nas tridesetpetoro, s

izuzetkom nekoliko devojčica. Svako od nas ščepao je po komad uglja, pa ga je zubima krckao i rumao u ustima. Lica nam je prekrilo uzbuđeni i tajanstveni izraz, kao da smo se našli usred neke improvizovane predstave, ili se pak igramo neke čudnovate igre. Sjao Donjoustan je u rukama držao parče uglja, ali ga nije jeo, već ga je okretao i prevrtao s prezrivim izrazom na licu. On nije jeo zato što nije bio gladan, a gladan nije bio zato što mu je otac bio čuvar komunalne žitnice. Kuvar, stari Vang, zanemio je od zaprepašćenja. S brašnjavim rukama izjurio je napolje. O bože, pa njemu su ruke bile brašnjave! U to vreme u menzi su, osim našeg direktora i nadzornika nastave, obedovala i dva kadrovika komune stacionirana u našem selu. Stari Vang je zaprepašćeno povikao: „Deco, pa šta to radite? Nije valjda da jedete... ugalj? Pa je l' i ugalj za jelo?“ Svojom malenom rukom Vang Žučka podiže jedan poveći komad i mekim glasom mu reče: „Čiko, baš je ukusno, evo ti jedno parče da probaš.“ Stari Vang odmahnu glavom i odgovori: „Vang Žučka, zar i devojčica ko ti da učestvuje u marifetlucima ovih divljaka.“ Otkinuvši zalogaj uglja, Vang Žučka uzvratil: „Joj što je ukusno, čiko.“ Sumrak se već bio spustio a purpurno sunce tonulo je na zapad. Dvojica kadrovika komune koji su u menzi redovno obedovali dovezoše se na biciklima. Ono što smo mi radili privuklo je i njihovu pažnju. Mašući motkom za naramak, stari Vang je pokušao da nas otera, ali ga je kadrovik po prezimenu Jen – koji je, mislim, bio zamenik načelnika – sprečio u tome. Besnog izraza lica on je mahnuo rukom i uleteo u menzu.

Sledećeg dana mi smo, za vreme časa, slušali učiteljicu Ju i muljali ugalj. Usta su nam bila zift crna, a na rubovima se skupljala ugljena prašina. Osim dečaka, čak su i one devojčice koje dan pre toga nisu učestvovala u raskošnoj gozbi,

predvođene Vang Žučkom, jele zajedno s nama. Čerka kuvara Vanga – i moja prva žena – Vang Plemenita, mljackala je najrazdraganije od svih nas. Kad sad o tome razmislim jasno mi je da je ona, biće, bolovala od upale desni, jer su joj, dok je jela ugalj, usta bila puna krvi. Ispisavši nekoliko rečenica na tabli, učiteljica Ju se okrenula i zagledala se u nas. Prvo se pitanjem obratila svom sinu, a našem drugaru iz razreda Liju Rukanu: „Rukane, šta to jedete?“ „Mama, jedemo ugalj.“ „Učiteljice, jedemo ugalj, 'ćete i vi da probate?“ povika Vang Žučka iz prve klupe, s komadom uglja u ispruženoj ruci – njen povik ličio je na mjauk nekog mačeta – učiteljica Ju je sišla s platforme ispred table, uzela komad uglja iz ruku Vang Žučke, pa ga je prinela nosu kao da je želela da ga dobro osmotri ili pomiriše. Posle dužeg vremena, ona ga je, bez reči, vratila Žučki, a zatim je nastavila: „Deco, danas ćemo raditi šestu lekciju, 'Vranu i lisicu'. Vrana je, domogavši se komada mesa, ponosno stajala na grani drveta. Stojeći ispod drveta, lisica joj reče: 'Gospodo Vrano, vaš glas je tako očaravajući, da se, kada vi zapevate, sve ostale ptice na svetu postide.' Opijena lijnim laskanjem, vrana se oglasi i, gle, onaj komad mesa upade pravo liji u usta.“ Predvođeni učiteljicom Ju, mi smo naglas čitali lekciju. Čitali smo s ustima crnim kao gar.

Naša učiteljica Ju bila je obrazovana žena, ali je čak i ona prihvatila lokalni običaj, pa je svome sinu nadenuła ime Li Rukan. Li Rukan je imao odlične ocene, pa je, kasnije, upisao medicinski fakultet i nakon što je diplomirao radio je kao hirurđ u okružnoj bolnici. Kad je Čen Nosonja koseći travu srpom otfikario četiri prsta na ruci, Li Rukan je uspeo da mu zašije i spase tri.

2.

Zašto je Čen Nosonja imao tako neuobičajeno veliki nos? Objašnjenje nam verovatno može dati samo njegova majka.

Otac Čena Nosonje, Čen Čelan, poznat još i kao Tijen Dvorko, jedini je u našem selu imao dve žene. Bio je to učen čovek čija je familija pre oslobođenja posedovala stotinu mua* plodne obradive zemlje, destileriju rakije i dućan u Harbinu. Prva žena, koja mu je izrodila četiri ćerke, bila je poreklom iz našeg sela. Čen Čelan je, uoči oslobođenja, pobegao, a iz Dungbeja ga je, po završetku rata, tamo negde 1951. godine, nazad vratio Juen Lican u pratnji dva pripadnika narodne milicije. On je pobegao sam, ostavivši kod kuće suprugu i ćerke, ali se zato vratio zajedno s jednom ženom. Ta žena, Ai Lotosna, s kosom boje žita i plavim očima, izgledala je kao da je u svojim ranim tridesetim. Došla je noseći u naručju jednog pegavog psa. Pošto se ona još pre oslobođenja udala za Čena Čelana, bila je i zakonski priznata kao njegova

* Mu: tradicionalna mera za površinu, koja iznosi 6,67 ari. (Prim. prev.)

druga supruga. Nekoliko siromašnih neženja iz sela protestovalo je zbog činjenice da Čen Čelan ima dve žene, pa su mu, pola u šali, a pola ozbiljno, govorili da bi trebalo da im jednu od njih ustupi na korišćenje. Čen Čelan bi se na to iskezio, ne znajući da li da se nasmeje ili da zaplače. Ispočetka su obe Čen Čelanove supruge živele pod istim krovom, ali je kasnije, zbog njihovih stalnih tuča i meteža koje bi pritom napravile, Čen Čelan, uz dozvolu Juen Licana, drugu ženu premestio u dve bočne sobe smeštene odmah pored škole. Kuća u kojoj se nalazila škola nekada je bila destilerija koja je pripadala Čenovima, tako da su i te dve bočne sobe bile njegovo vlasništvo. Čen Čelan je sa ženama postigao dogovor da naizmenično boravi i kod jedne i kod druge. Psić koga je plavokosa žena u naručju donela iz Harbina nastradao je od domaćih kerova, a nedugo nakon njegovog pokopa, Ai Lotosna, koja je već imala stomak do zuba, rodila je Čena Nosonju. Bilo je zato onih koji su govorili da je Čen Nosonja reinkarnacija tog pegavog psa. Ko će ga znati, možda je baš zato on imao tako istančan njuh. Do tada je moja tetka u sedištu okruga već bila izučila nove porođajne tehnike i postala profesionalna babica u našem selu. Bilo je to 1953. godine.

Zbog glasina koje su krišom širile „stare primalje“, seljani su te 1953. godine pružali veliki otpor novim porođajnim tehnikama. Govorili su da su deca rođena na novi način podložnija bolestima. Zašto su „stare primalje“ širile takve glasine? Zato što bi, onog trenutka kad se nove porođajne tehnike rasprostrane, one ostale bez hleba u rukama. Prilikom svakog porođaja u kući porodilje mogle su obilato da se najedu, a dobijale su i materijalnu nadoknadu u vidu dva peškira i deset jaja. Na sam pomen tih „starih primalja“ tetka bi zaškrgutala zubima i stezala pesnice od besa. Govorila je da ni sama ne zna koliko je novorođenčadi i porodilja umrlo

od ruku tih starih veštica. Tetkini opisi su u nama stvarali vrlo zastrašujuće slike, tako da su u našim mislima te „stare primalje“, sve do jedne, imale dugačke nokte, oči iz kojih je bljeskala avetinjski zelena svetlost, a iz usta im se širio smrad truleži. Tetka je pričala da bi one, dok su oklagijama pritiskale trbuh u pokušaju da dete istisnu napolje, trudnicama prljavom krpom zatvarale usta, kao da dete može kroz usta da izleti. Govorila je još i to da one pojma nisu imale o anatomiji, niti su poznavale fiziologiju ženskog tela, i da su, u slučaju komplikacija pri porođaju, čitavu ruku gurale u porođajni kanal žene, a onda su vukle i cimale sve dok ne bi i matericu zajedno s detetom iščupale napolje. Dugo me je držalo to da bih na pitanje koju bih grupu najogavnijih ljudi izabrao za streljanje bez razmišljanja odgovarao: „stare primalje“. Kasnije sam, ipak, shvatio da je i tetka malo preterivala. Ne sumnjam da je takvih svirepih i neukih primalja zaista bilo, ali je isto tako sigurno da je bilo i onih s iskustvom, koje su, vođene ličnim primerom, ovladale tajnama ženskog tela. I moja baka je, na kraju krajeva, bila jedna od njih. Ona je bila od onih koje su zagovarale metod „lečenja nedelanjem“. Njena teorija je bila da tikva sama otpadne kad sazri, te da je zadatak „dobre primalje“ da što više bodri porodilju i da, kad se beba rodi, makazama preseče pupčanu vrpcu, pospe je krečom, previje, i to je to. Ali zato moja baka nije baš bila popularna i ljudi su pričali da je lenja. Ljudi su izgleda mnogo više cenili one užurbane „primalje“ koje su se drale iz petnih žila, jurcale tamo-amo kao muve bez glave i preznojavale se koliko i sama porodilja.

Moja tetka je bila ćerka starijeg brata moga dede, inače lekara u Osmoj pešadijskoj armiji. Deda-stric se prvo obučavao u tradicionalnoj kineskoj medicini, ali je, stupivši u vojsku, od Normana Bituna lično učio zapadne tehnike

lečenja. Posle herojske smrti Normana Bituna, deda-stric je tugovao, pa se od tuge i razboleo, i nedugo zatim, uvidevši da ne može da izdrži, izjavio da mu nedostaju kuća i mati. U komandi odlučio je da mu dozvole odsustvo radi oporavka. Moja prababa je još bila u životu kada se on vratio kući. Kako je zakoračio na kućni prag, tako je osetio miris čorbe od boranije, pa je prababa istog trena hitro oprala posuđe i pripalila vatru kako bi mu tu čorbu i pripremila. Snajku koja je htela da joj pomogne odgurnula je štapom u stranu. Sedeći na kućnom pragu, deda-stric je sa žudnjom iščekivao. Tetka nam je pričala da je tada već bila u dobi kada je počela da pamti stvari, pa se seća da su je terali da ga oslovi sa „oco“, ali da ona nije htela, već se sakrila iza majčinih leđa i odatle krišom posmatrala. Pričala je da je odmalena slušala majčina i babina naklapanja o ocu, ali da je, kada ga je najzad videla, on za nju bio neznanac. Pričala je da je deda-stric, duge kose i lica žutog kao sveća, sedeo na pragu dok su mu po vratu šetale buve. Iz vatirane jakne izbila su pamučna vlakna. Pričala je još i da je njena baka, to jest naša prabaka, potpirivala vatru i plakala. Čorba od boranije bila je gotova. Deda-stric nije mogao više da čeka, pa je, ne obazirući se na to što mu je vrela čorba pržila jezik, halapljivo je držeci času u rukama. Prababa je popovala: „Polako, sine, ima još čorbe!“ Tetka nam je rekla da su se deda-stricu ruke tresle, da je, slativši prvi, sipao i drugi tanjir, i tek nakon što je i njega olizao, prestao je da drhti. Znoj mu se slivao sa slepoočnica, zenice su mu polako živnule, a na lice mu se povratila boja. Tetka je pričala kako se iz njegovog stomaka čulo klokotanje, kao kad se okreće vodenični točak. Pričala je i kako je dva sata kasnije otišao u klozet i da je izgledalo kao da je s tom bujicom koja je iz njega pokuljala i creva iz sebe izbacio. Stanje mu se,

posle, polako popravilo, a već dva meseca kasnije pucao je od zdravlja i snage.

Kada sam tetki rekao da sam u *Učenjacima* već pročitao sličnu priču, ona me je upitala: „A šta su to *Učenjaci*?“ Ja sam joj odgovorio da je to remek-delo klasične književnosti, na šta me je ona prostrelila pogledom i rekla: „Pa kad o tome i stare knjige pišu, što ti i dalje sumnjaš?“

Kada se oporavio, deda-stric je rešio da se vrati na planinu Taihang da potraži svoje trupe. Prababa mu je na to rekla: „Sine, neću ja još dugo, saʒrani prvo mene, pa onda idi.“ Baba-strina se ustručavala da sama kaže, pa je zato naterala tetku, i ova mu reče: „Tajo, matera kaže da možeš da ideš ako ʒoćeš, al' da moraš prvo da nam ostaviš jednog batu.“

Utom na vrata zakucaše vojnici Osme pešadijske armije iz vojne zone Đijaodung, da deda-strica mobilišu u njihove redove. Kao sledbenik Normana Bituna, deda-stric je bio nadaleko poznat. On im objasni da pripada zoni Đinčađi, ali oni i dalje insistiraše: „Svi smo mi članovi Komunističke partije, šta ima veze gde je ko u službi? Nama baš fale ljudi ko ti, stari Vane, i mi ćemo, kako znamo i umemo, da te zadržimo ovde kod nas. Komandant Sju je rek'o: ako ne milom, onda silom. Prvo ti stavim lisice, a onda ti se izvinim. Rek'o je da ima da dođeš na gozbu koju on priprema, makar i vezan!“ I tako je deda-stric ostao u Đijaodungu i tu osnovao podzemnu bolnicu „Sihaj“ Osme pešadijske armije.

Ta podzemna bolnica zaista se nalazila ispod zemlje. Sve sobe bile su povezane tunelom i sve su vodile ka njemu. Bila je tu soba za sterilizaciju, soba za terapiju, operaciona sala i soba za oporavak. Ostaci te bolnice još su dobro očuvani. U seocu Džuovih, kod mesta Jutuan u gradu Laidžou, i dan-danas živi osamdesetmogodišnja starica po imenu Orhideja Vang, koja je radila kao medicinska sestra u bolnici mog